

UOT:75.

AXROMATİK VƏ XROMATİK RƏNGLƏR. ƏSAS VƏ ƏLAVƏ RƏNGLƏR. İSTİ VƏ SOYUQ RƏNGLƏR VƏ ONLARIN RƏNGKARLIQDA TƏTBİQİ

dos. Hüseynov Akif Əlirza oğlu
Gəncə Dövlət Universiteti

Xülasə: Rəngli cisimlərlə bərabər ağ, boz, qara və s. rəngsiz əşyalarda görünür. Yunan sözü olaraq axromatik-rəngsiz, xromatik-isə rəngli deməkdir. Bu terminlər tədris prosesində belə də oxunur.

Xromatik rənglərin üç keyfiyyətli əlaməti vardır.

1. Rəng keyfiyyəti
2. Rəng dolğunluğu (təmizliyi)
3. Rəngin açıqlığı

Deyilən bu üç əlamət rəng keyfiyyəti, doyma dərəcəsi və açıqlıq hər hansı rəngi səciyyələndirməyə (xarakterizə) etməyə imkan verir

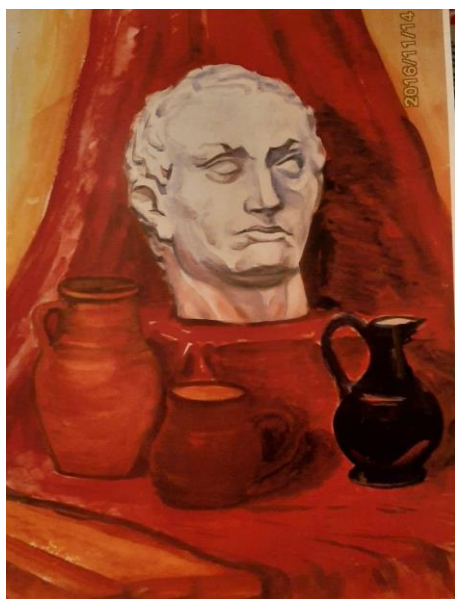
Açar sözlər: axromatik-rəngsiz, xromatik-rəngli, adaptasiya-ışıq gücünə gözün öyrənilməsi

Ключевые слова: ахроматический - бесцветный, хроматический красочный, адаптация-обучение глаза силе света

Key words: achromatic-colorless, chromatic-colorful, adaptation-teaching the eye the power of light

Təbiətdə günəşdən başqa işıq saçan bir çox misallar tapmaq olar. Elektrik lampası, şam, kibrit və s. alovunun spektrləri günəş spektrindən fərqlidir. Işıq saçmayan cisimlər işığı yalnız əks edə bilirlər. Bu zaman işığın bir qismi udulur, qalanı isə əks olunur. Məs: Lalə bütün rəngləri udur, qırmızı rəngi isə əks etdirir və biz onu görürük.

Əgər cisim şəffafdırsa, onun (məs. şüşə) üzərinə düşən işıq şüası üç hissəyə ayrılır. Bir hissəsi (isti rənglər) tam keçir və selektiv (seçici) udulur. İkinci hissə- göy, bənövşəyi şüalar şüşədən keçir. Üçüncü hissə isə əks olunur və biz şüşə səthini həmin rəngə görürük.

DOI:10.30546/gdu.2023.323-328

Məişətdə rəngli cisimlərlə bərabər, ağ, boz, qara və s. rəngsiz əşyalar da görürük. Yunanca «rəngsiz» sözü- (achroma) oxunur. Həmin rəngsiz əşyalar axromatik adlanır, rənglilər isə (xromatik). Təmiz ağ rəng üzərinə düşən bütün şüaları əks edir. Qara cisim isə tam hamısını udur, əks etmir. Boz rəng, ağ rəngdən fərqli olaraq üzərinə düşən şüanın hamısını əks etmir.

Axromatik rənglər bir-birindən öz aydınlığı ilə fərqlənirlər. İnsan gözü aydınlıqdan qaranlığa keçən 300-ə qədər keçidi ayıra bilir, görə bilir.

Xromatik rənglərin üç keyfiyyətli əlaməti vardır.

1. Rəngin birini digərindən fərqləndirən əsas əlamət- rəng keyfiyyətidir. Rəsm zamanı istifadə edilən sözdən fərqli olaraq burada rəng keyfiyyəti yalnız aydınlıq fərqi nəzərdə tutur.

2. Rəngin ikinci əlaməti onun dolğunluğu (təmizliyi) adlanır, yaxud doyma dərəcəsi. Rəng spektrə yaxın olduqca daha dolğun olur. Məsələn, lələnin qırmızı, limonun sarı rəngləri dolğun sayılır.

3. Rəngin üçüncü əlaməti – onun açıqlığıdır. Açıq rənglər sarı, şaftalı çiçəyi, mavi açıq yaşıl. Tünd rənglər isə- tünd göy, tünd-qırmızı. Deyilən bu üç əlamət- rəng keyfiyyəti, doyma dərəcəsi və açıqlıq hər hansı rəngi səciyyələndirməyə, (xarakterizə) etməyə imkan verir.

Bəzən rəssamlar digər terminlərdən, anlayışlardan da istifadə edirlər: Qıtlıq, gərginlik, işıq qüvvəsi, ahəngdarlıq, sonluq və s.

Rəngin işıqlandırılmasından asılılığına nəzər salaraq görərik ki, gündüz işığı süni işıqlardan fərqlidir. Məs. Günəş qürub etdikdə buludlar, dağlar, evlər, mənzərələr qırmızı rəng alırlar.

Aylı gecədə isə ətraf bəyaz olur, soyuq sarı olur. Hər hansı rəng öz rəngi ilə işıqlandıqda daha dolğun, daha parlaq olur. Yuxuda əksinə məs.: Laləni biz yaşıl işıq ilə işıqlandırsaq o tünd yaşıl, az qala qara rəngdə olur. İşıqlandırmadan asılı olaraq insan gözü də rəngi müxtəlif dərk edir. Məs: hava qaralmağa başladıqda bir çox rəngləri biz seçmirik, ilk növbədə qırmızı rəngi, axırncı olaraq göy rəngi itiririk və ətrafı qara, boz görürük. Rəssam günün hansı saatı olduğunu mütləq nəzərdə tutmalı, işıqlanmanın xarakterini unutmamalıdır.

Əşyaların rənginə təsir edən amillərdən biridə fəzadır. Hava öz –özünə şəffafdır, Ancaq havada kiçik toz hissəcikləri, su buxarı hissəcikləri, bakteriyalar və s. vardır. Hava özlüyündə sarı rəngdədir, ancaq əks olunma zamanı mavidir. Buna görə səhərlər buludlar açıq mavidir.

DOI:10.30546/gdu.2023.323-328

Əşyalar, mənzərələr uzaqlaşdıqca maviləşir desək səf etmirik. Hətta tünd rənglər açıqlaşır. Məs. uzaqda qalan torpağın təzə şumu xeyli açıq görünür.

Təbiət sonsuz dərəcədə rəngbərəngdir müxtəlif və rəssam işlədikdə hər ayrıca halda diqqətli olmalıdır.

Rəngkarlıqda rəng dairəsinin rolu böyük olduğunu biz əvvəl qeyd etdik. İndi isə rəngləri qarışdırdıqda istifadə edilən üsullara nəzər salsaq, rəngkarlıqda iki üsul: toplama və yaxud optik və çıxılma vasitəsilə rəngləri qarışdırırlar. Toplama üsulu öz növbəsində iki növ olur: Müvəqqəti və rənglərin fəza optiki qarışması. Müvəqqəti qarışdırmada müxtəlif rənglərə boyanmış dairə şəkilli lövhədən yəni diskdən istifadə edirlər. Disk hərləndikcə rənglərin tam qovuşması müşahidə olunur. Təcrübə göstərir ki, xromatik rəng cütlərini qarışdırmaqla axromatik rəng almaq olar. Məs: Sarı- limon rəngi göy rəngə, narıncı rəngi maviyə qatırlar. Bu rənglər bir-birinə əlavə rəng sayılır.

Təcrübə apardıqda diskin yarısını bir rəng, digərini o biri əlavə rəngə boyayırlar. Spekrtdə qonşu rəngləri qarışdırdıqda aralıq rəng alınır:

Qırmızı + sarı = narıncı

Qırmızı + göy = bənövşəyi

DOI:10.30546/gdu.2023.323-328

Müvəqqəti qarşıdurma ən fərqli olaraq fəza optiki qarışdırmadan kağız üzərində yaxın nöqtə və xətlər, zolaqlar qoyub uzaqdan baxdıqda rənglər sanki qovuşur. Təcrübədə mənzərə şəkilli yaratdıqda əgər birinci üsuldən istifadə etsəniz tablo rənglənmiş divar kimi düz, yastı alınar, ikinci üsulla isə dərinləşir. Yüksək işıqlıq dərəcəsi, hava kimi yüngüllük ifadə olunur. Yadda saxlamaq lazımdır ki, işlədikdə siz yaxından işin xrdalıqlarını detallarını görürsünüz, aralı durduqda isə çəkdiyinizi tam, bütöv dərk edərək, mənzərəni görəcəksiniz.

Rənglərin çıxılma üsulu ilə qarışdırılması optiki qarışdırmadan fərqlənir. Mahiyyətini izah edək. Sarı şüşə üzərinə göy şüşə qoyaq. Ağ işıq sarı şüşədən keçdikdə göy, bənövşəyi və qismən göy-yaşıl və yaşıl şüalar udulur... Göy şüşədən keçdikdə qırmızı, narıncı və sarı şüalar, qismən sarı-yaşıl və yaşıl şüalarda udulur. Nəticədə ümumi yaşıl rəng şüşələrdən təmiz keçir. Bir qədər də insanın görmə qabiliyyətinin bir neçə xüsusiyyətlərini qeyd edək.

Adaptasiya- işıq gücünə gözün öyrənilməsinə deyilir. Qaranlıqdan işığa, yaxud əksinə tez keçdikdə göz heçnə görmür və tədricən alışır, öyrənir. Bu növ adaptasiyadan başqa gözün rəngə alışmaq, öyrənmək, adaptasiya etmək xassəsi alınır. Günəşə baxdıqdan sonra dairələr görünməsi hamıya məlumdur. Gözümüzdə olan üç mərkəzdən qırmızı və yaşıl rəng mərkəzləri yorulur, ona görə ətrafı mavi görürük.

Təcrübə üçün boz kağıza parlaq qırmızı boyağa diqqətlə baxıb və boyağı götürüb həmin boş qalan yerə baxdıqda yaşıl rənglə kəsini görəcəksiniz. Hər hansı rəngə belə əks olan, kontrast olan rəng vardır. Kontrast olan rəng əlavə rəngə yaxındır. Belə ki, göy rəngə əlavə rəng sarı-limonlu rəngdir, kontrast rəngisə narıncıdır.

Bənövşəyi rəngə əlavə rəng-sarı- yaşıldır, kontrast rəng isə-sarıdır. Ümumi qayda olaraq kontrast rəngə nisbətən əlavə rəng xeyli yaşılı olmalıdır.

Kontrast ətraf əşyaların rəngindən asılı olaraq işıqlandırıcı və rəngverici olur. Kontrastın kəskin yaxud yumşaq fərqlənməsi bütün təsərrüfata təsir edir. Ağ və qara kağız götürüb hər ikisi üzərinə balaca ağ dairə qoysaq, qara lövhədə ağ dairədə kontrast görünür. Həmin kontrast işıqlandırıcı adlanır.

DOI:10.30546/gdu.2023.323-328

1. Xromatik yaxud rəngverici kontrast ondan ibarətdir ki, onunla qonşuluqda axromatik elə çalar əldə edir ki, o, birinci rəngə kontrast olur.

2. Xromatik rənglə ona kontrast xromatik rəng yaxın olduqda, daha dolğun dərəcədə görünür,

3. Yaxın rənglərin təmasda olması (narıncı və sarı, göy və yaşıl) onların dolğunluq dərəcəsini azaldır. Məs: İsti rəng fonunda ağ qab-qacaq soyuq çalarlı görünür və əksinə soyuq rəng (göy, yaşıl) fonunda onlar isti açıq qırmızı yaxud gül çalarları görünür. Məsləhət görürük ki, belə kontrastlı fon və əşyaların rənginə baxdıqda qısa müddət baxmaq lazımdır. Çünki göz yorulur və kontrast fərq kəskin seçilmir.

Məs: yaşıl xiyarı yaşıl və sarı, sonra qırmızı fonda müşahidə edin Kontrast rənglər daha çox küncəldə seçilir. Rəssamın gözü inkişaf etmiş fəziyyətdə saysız miqdarda çalarlar isti və soyuq rənglər kontrastı seçməyə qadirdir. Eyni vaxtlı rəngverici kontrast hadisəsi vasitəsi ilə əşyaların həcmi formasını qabarıq görmək, dərk etmək üçün kölgələrin rəngi anlayışını izah edək.

Əşyanın kölgəli tərəfi adətən daha tünd rəngli görünür, digər əşyaların rəngi düşdüüyü üçün kölgəli tərəf bir çox çalarlarla fərqlənir. Digər əşyaların s aldığı işığın kölgələr tərəfindən əks etdirdiyi çalarlar refleks adlanır. Refleks əşyanın əsas hissəsində də olur. Ancaq olduqca zəifdir. Rəng refleksləri ən çox ağ və ağ boz əşyalarda seçilir. Adətən rəng refleksləri günəşli gündə, açıq sahədə daha parlaq olur. Yuxarıdan buludların əksi göy, bənövşəyi rəng çalarları verir, digər tərəfdən meşələrin yaşılı, çayların maviliyi və s. əks olunması müşahidə olunur.

Deyiləni tam dərk etmək üçün bircə dəfə günəşli gündə Göy-Gölün sularına baxmaq kifayətdir. Deyilənlərin hamısını buludların, ətraf meşələrin dalğaların əks olunmasında görürsünüz. Burada əsas məsələlərdən birini- rəngkarlıqda parlaq işıqlanmanı hansı vasitələrlə ifadə edilməsini izah edək. Məlumdur ki, ağ rəng ən açıq boyaqdır. Ancaq o da günəş işıqlandırıcı sahənin rəngindən tündür. Deməli təbii açıqlığın əks olunması barədə söz ola bilməz. Alınan tablolar nisbətən tünd rəngli olmalıdır. Ancaq yenə də rənglər arasındakı nisbətətlər düzgün götürüldükdə, insan gözü təbiətdə olan parlaqlıqlardan tünd olan tablonu az fərqləndirir. Çünki burada ayrı-ayrı rəngləri deyil ümumi şəkli aydınlığını görürük. Deyilən

DOI:10.30546/gdu.2023.323-328

məsələlərin hamısı praktiki məşğələlərdə işlənəcək və rəssam həmişə bir çox çətinlikləri təcrübə yolu ilə dərk edir.

Ədəbiyyat

- 1.Бесчатсов Николай Петрович «Светная графика» Учебн. Пособие для студентов вузов. Москва. Гуманитар изд. Центр ВЛАДОС 2014. 176 стр.
- 2.Билл Мартин «Правила рисования» Минск. Попурин. 2014. 144 стр.
- 3.И.Головенко. «Техника рисунка» Москва.Эксмо. 2014. 40 стр
- 4.Питер Грей. «Рисуем пейзажи». Москва. Эксмо. 2015. 48 стр
- 5.И.А.Сергеевой., А.Й.Бороновиской. «Лучшие уроки. Светы» Москва. АСТ -2015. 80

АХРОМАТИЧЕСКИЕ И ХРОМАТИЧЕСКИЕ ЦВЕТА. ОСНОВНЫЕ И ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ ЦВЕТА. ТЕПЛЫЕ И ХОЛОДНЫЕ ЦВЕТА И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ В ОКРАШИВАНИИ

Гусейнов Акиф Алирза оглы

Резюме

Наряду с цветными предметами, белыми, серыми, черными и т. проявляется в бесцветных предметах. В переводе с греческого ахроматический означает бесцветный, а хроматический-окрашенный. Эти термины также зачитываются в процессе обучения.

Хроматические цвета имеют три качественные характеристики.

1. Качество цвета
2. Насыщенность цвета (чистота)
3. Легкость цвета

Эти три характеристики, называемые качеством цвета, насыщенностью и светлотой, позволяют охарактеризовать любой цвет.

ACHROMATIC AND CHROMATIC COLORS. BASIC AND ADDITIONAL COLORS. WARM AND COOL COLORS AND THEIR APPLICATIONS IN COLORING

Huseynov Akif Alirza

Summary

Along with colored objects, white, gray, black, etc. appears in colorless objects. Translated from Greek, achromatic means colorless, and chromatic means colored. These terms are also read in the learning process.

Chromatic colors have three qualitative characteristics.

1. Color quality
2. Color saturation (purity)
3. Lightness of color

These three characteristics, called color quality, saturation and lightness, allow us to characterize any color.

Rəyçi: dosent Əbülfət Əliyev

Təsviri incəsənət kafedrasının 14 iyun 2023-cü il tarixli iclasın 06 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 14 iyun 2023-cü il